Stenogrammid

XIII Riigikogu, VII Istungjärk, täiskogu korraline istung

Esmaspäev, 02.04.2018, 15:00

Toimetatud

15:00 Istungi rakendamine
1. 15:09 Arupärimine külade õiguse kohta muuta halduskuuluvust (nr 416)
2. 15:50 Arupärimine tasuta riigi õigusabi korraldamise kohta (nr 417)
3. 16:41 Vaba mikrofon

15:00 Istungi rakendamine

15:00 Esimees Eiki Nestor
Austatud Riigikogu, tere päevast! Täiskogu VII istungjärgu 10. töönädala esmaspäevane istung. Eelnõude ja arupärimiste üleandmine. Andres Ammas, palun!

15:00 Andres Ammas
Lugupeetav Riigikogu esimees! Lugupeetavad Riigikogu liikmed! Mul on hea meel anda üle 13 Riigikogu liikme allkirjaga arupärimine minister Kadri Simsonile. Teemat oskate te, head kaaslased Riigikogus, kindlasti oletada, see on parvlaevaliiklus mandri ja Hiiumaa vahel. Kui eile tehti üle Eesti mitmesugust aprillinalja, siis hiidlaste poolt kostis rohkem selline must võllahuumor. Kui laevakompanii hakkas varakult hoiatama, et tuldagu juba laupäeval praami peale, mitte ärgu jäetagu reisi pühapäeva peale, küsisid hiidlased õigusega vastu, kas nad peaksid kõik sealt saarelt ära tulema.
Tõepoolest, väärikas, kindel, pidev ja tõrgeteta praamiühendus Hiiumaa ja mandri vahel on allakirjutanute arvates Eesti riigi enesestmõistetav kohustus. Hiiumaa jaoks on ühendus mandriga elulise tähtsusega teema. Kuidas ollakse nüüd jõudnud olukorda, kus see ühendus tagatud ei ole, kas oleks saanud midagi paremini teha ja mis on plaanis edaspidi, selle kohta on arupärimisele allakirjutanutel seitse küsimust. Kõige hämmastavam on, et kui juba 2016. aasta sügisel ütlesid mereteadlased, et vähemalt kaks korda aastas tuleb sellise olukorraga arvestada, et veetase langeb ja Hiiumaale sõitmisel võib probleeme tekkida, siis mullu ei toimunud sellel suunal mitte midagi. Kõik teavad probleemist, aga seda probleemi on ignoreeritud. Aitäh!

15:02 Esimees Eiki Nestor
Urve Tiidus, palun!

15:02 Urve Tiidus
Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Eesti on uhke oma saarte üle. Sama uhke peaks Eesti olema hästi toimivate ühenduste üle, mis seovad saared ja mandri võrdsete võimalustega tervikuks. Headel päevadel see peaaegu nii ongi, kuid viimase aasta transpordihäireid Hiiumaa ja mandri vahelises ühenduses ei saa enam pelgalt ilma ja kliima soojenemise süüks ajada. Reformierakond annab samuti üle arupärimise majandus- ja taristuministrile proua Kadri Simsonile. Nimelt on proua Simsoni haldusalas kõik asjasse puutuvad asutused, nende hulgas Veeteede Amet, Tallinna Sadam ja Saarte Liinid, kes pole mere sügavusega seotud objektiivseid asjaolusid kunagi varjanud, sellest hoolimata on Hiiumaa ühenduse probleemi lahendamist liiga kaua edasi lükatud. Toon ainult ühe näite. 2017. aasta mais, peaaegu aasta tagasi, vastas minister Simson Riigikogule, konkreetsemalt Kalle Laanetile veendunult, et parvlaevad ise süvendavad Rukki kanalit ja tema 2017. aastal süvendamistööde vajadust ei näe. Samas oli juba tol ajal teada, et probleemid tekivad sügisel ja talvel.
Sellega seoses on meil minister Kadri Simsonile terve rida küsimusi. Loodame, et need saavad kiired

vastused. Hiidlased aga ootavad, et majandus- ja taristuminister jõuab võimalikult kiiresti Hiiumaale. On olemas selline kirjanduslik kujund, et ah, need on meretagused asjad. See olukord praegu enam meretagune asi ei ole. Suur tänu!

15:04 Esimees Eiki Nestor
Arupärimine on Reformierakonna fraktsiooni liikmete poolt korrektselt esitatud. Jürgen Ligi, palun!

15:05 Jürgen Ligi
Austatud juhataja! Austatud kolleegid! Minul ei ole küsimusi, minul on vastus. See on vastus küsimusele, kes on kõige parem julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni liige. Selle inimese nimi on Hanno Pevkur. Tema on olnud siseminister, justiitsminister ja seda loetelu võiks jätkata. Tänu nendele ametitele on ta ideaalne järele valvama julgeolekuasutuste üle. Aitäh!

15:05 Esimees Eiki Nestor
Mis asja sa esitad?

15:05 Jürgen Ligi
Ahaa, ma pean tegelikult selle vastuse esitama Riigikogu otsuse eelnõu vormis, mida ma nüüd teengi.

15:05 Esimees Eiki Nestor
See on siis Riigikogu otsuse "Riigikogu otsuse "Julgeolekuasutuste järelevalve erikomisjoni moodustamine" muutmine" eelnõu Vabariigi Valitsuse esindajana Heili Tõnisson, palun!

15:06 Valitsuse esindaja Heili Tõnisson
Austatud Riigikogu esimees! Hea Riigikogu! Vabariigi Valitsus algatab täna kaks seaduseelnõu ja esitab ühe Riigikogu otsuse eelnõu. Esiteks, "Ühelt poolt Euroopa Ühenduse ja tema liikmesriikide ning teiselt poolt Lõuna-Aafrika Vabariigi vahelise lepingu, millega muudetakse kaubandus-, arengu- ja koostöölepingut" ratifitseerimise seaduse eelnõu. Nimetatud seaduseelnõu menetlemisel Riigikogus esindab Vabariigi Valitsust välisminister Sven Mikser. Teiseks, kaitseväeteenistuse seaduse ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. Kolmandaks, Riigikogu otsuse "Kaitseväe kasutamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Prantsusmaa sõjalisel operatsioonil Barkhane Malis" eelnõu. Eelnimetatud kahe eelnõu menetlemisel Riigikogus esindab Vabariigi Valitsust kaitseminister Jüri Luik. Aitäh!

15:07 Esimees Eiki Nestor
Olen vastu võtnud neli eelnõu ja kaks arupärimist, toimetame nendega edasi vastavalt kodu- ja töökorrale. Kohaloleku kontroll, palun!
Kohaloleku kontroll
Täiskogul on kohal 85 Riigikogu liiget.
Päevakorra kinnitamine. Austatud Riigikogu, panen hääletusele täiskogu VII istungjärgu 10. töönädala päevakorra. Palun võtta seisukoht ja hääletada!
Hääletustulemused
Päevakorra kinnitamise poolt on 79 Riigikogu liiget, vastu ei olnud mitte keegi ja erapooletuid on 1. Päevakord on kinnitatud.

---

1. 15:09 Arupärimine külade õiguse kohta muuta halduskuuluvust (nr 416)

15:09 Esimees Eiki Nestor
Esimesena on päevakorras arupärimine, mille esitasid Andres Herkel, Krista Aru, Külliki Kübarsepp, Andres Ammas, Jüri Adams, Artur Talvik ja Monika Haukanõmm. Arupärijate nimel Andres Herkel, palun!

15:09 Andres Herkel

Austatud härra esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Austatud minister! 12. veebruaril esitasid Vabaerakonna fraktsiooni seitse liiget riigihalduse ministrile Jaak Aabile arupärimise külade õiguse kohta muuta halduskuuluvust. Haldusreformi käigus tõusis see probleem korduvalt esile mitmel pool Eestis, kus inimesed tundsid end uute piiride tõmbamise ja muude muudatuste tõttu liikuvat sinna, kuhu nad sugugi liikuda ei tahtnud. Selliseid probleeme tõstatati näiteks Pärnu külje all Saugas, Tapa külje all Amblas ja mitme Põlvamaa omavalitsuse külades. Ainus ja võib-olla kõige tuntum koht, kus külad said haldusreformi käigus oma tahtmisele ka reaalse väljundi, on Puka vald.
Toona viidati vajadusele viia haldusreform haldusreformi seaduse alusel kõigepealt lõpuni ja öeldi, et me mitte midagi muutma ei hakka, ehkki Vabaerakond esitas ühe seaduseelnõu, mis oleks andnud Vabariigi Valitsusele sellistel puhkudel suurema pädevuse, et probleem kohe kiirelt ära lahendada. Paljudel juhtudel kujunes takistavaks asjaoluks 5000 elaniku nõue. Keegi ei tahtnud oma territooriumist tükki loovutada, kartes, et selle peale võib tulla ebameeldivusi. Mõistuse hääl ei kõlanud, kuigi näiteks Sauga puhul andis haldusreformi Lääne-Eesti piirkondlik komisjon juba oktoobris 2016 hinnangu Tori valla ja Sauga ühinemise kohta. Ma tsiteerin: "Sauga valla ühinemisel Tori valla ja Sindi linnaga tekiks sisemiselt vähese sidususega vähe jätkusuutlik omavalitsus, mille eri osiseid ühendab omavahel Pärnu linn." Leiti seega, et ainus realistlik alternatiiv on ühinemine Pärnuga. Aga see ei realiseerunud.
Ma pean oma sissejuhatuses kindlasti märkima ka seda, et me esitasime arupärimise lugupeetud ministrile veebruari keskel. Tegelikult on protsess käivitunud ka Tori Vallavolikogus, kus opositsiooni esindajad selle küsimuse üles tõstsid. Seal kujunes valimistel valimisliit, mille nimi oli Loogiline Pärnumaa. Valdavalt oli tegemist Sauga ja seda ümbritsevate külade – Tammiste ja teiste külade – inimestega. Nemad tõid selle probleemi Tori volikogu ette ning meie teada võeti 1. märtsil toimunud Tori Vallavolikogu istungil 13 poolt- ja 8 vastuhäälega vastu otsus alustada läbirääkimisi piirimuudatuste üle. See kartus, mida meil on arupärimise sissejuhatuses väljendatud, et uue valla volikogu ei pruugi probleemi lahendamisega kaasa tulla, on nüüd osaliselt maha võetud. Vähemalt mingisugune protsess on käivitunud, aga see protsess hakkab olema üsna keeruline ja võtab päris palju aega.
Sellest tulenevalt on meil sisukad küsimused austatud ministrile. Esimene ja kõige suurem küsimus on see, millises järgus on kokkuvõtete tegemine haldusreformi vigadest ja kas sellist analüüsi on üldse tehtud. Arvan ka seda, et palju küsimusi on küll seotud konkreetse Sauga näitega, aga tegelikult neid näiteid on veel. Küsimus on ju eeskätt selles, kuidas Vabariigi Valitsus talitab juhtumil, kui omavalitsused ise piirimuudatuste soovi korral kokkuleppele ei jõua. Aitäh!

15:14 Esimees Eiki Nestor
Arupärimisele vastab riigihalduse minister Jaak Aab. Palun!

15:14 Riigihalduse minister Jaak Aab
Austatud Riigikogu esimees! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Head arupärijad Vabaerakonna fraktsioonist! Vastan konkreetsetele küsimustele, mis arupärimises olid, ja üritan teha ka teatud kokkuvõtte teemast. Teie sissejuhatava osa järel oli neli konkreetset küsimust.
Esimene: "Millises järgus on kokkuvõtete tegemine haldusreformi vigadest?" Kõigepealt ma mainin, et ei peaks ainult vigu otsima. Analüüsida kindlasti tuleb ja analüüsi käigus tuleks hinnata protsessi esmaseid tulemusi. Reform on suhteliselt värske ja nagu ma olen öelnud, lõppenud on haldusterritoriaalne reform, mitte sisuline haldusreform. Esmaseid kokkuvõtteid on teinud linnad-vallad ise. Tooksin esile linnade-valdade päevad, kus on olnud väga palju arutelusid selle üle, mis ikkagi reformi käigus on toimunud, mis on läinud hästi ja mis halvasti.
Ma olen visiitidel maakondadesse kohtunud omavalitsuste liitudega ja konkreetsete omavalitsuste juhtidega, samuti inimestega volikogudest ja igal pool on antud teatud hinnanguid. Ütleksin, et valdavalt on suhtumine selline, et nüüd on võimalus teha teatud asju paremini, kasutades suuremaid ressursse kui seni. Võib-olla saab mõned kohaliku elu probleemid ära lahendada just nimelt suuremate ja teatud määral ka võimekamate omavalitsuste abil. Suurem ettevõtmine on praegu haldusreformi analüüsikogumiku koostamine. Minu sisend selle kogumiku koostajatele ja toimetusele oli, et kindlasti peavad sinna kaasatud olema haldusreformi läbi viinud ja läbiviimisega seotud ametnikud, eksperdid, aga ka kriitilised kõrvaltvaatajad. Selles kogumikus oleks siis väga erinevad arvamused välja öeldud ning hinnatud kogu seda protsessi, aga ka reformi tulemusi. Lisaks kogumikule on töös kohalike omavalitsuste osutatavate avalike teenuste taseme analüüsimise metoodika väljatöötamine. Lihtsamalt

öeldes me püüame hinnata teenuseid, mida osutati omavalitsustes, mis olid enne reformi, ja võrrelda neid uutes omavalitsustes pakutavate teenustega. Kindlasti tahaks seda analüüsi edaspidi perioodiliselt teha, et kohalikud elanikud, sh volikogude liikmed, valla- ja linnavalitsused saaks ülevaate sellest, kuidas nende territooriumil nende osutatavaid teenuseid hinnatakse.
Teine küsimus: "Milline on Vabariigi Valitsuse valmisolek võtta Eesti territooriumi haldusjaotuse seaduse alusel initsiatiiv, et algatada piiride ja haldusterritoriaalse korralduse muutmine? Nimetage olulisemad kohad, kus see on vajalik." Kõigepealt ütlen ühe fakti. Peale haldusterritoriaalse reformi toimumist, peale kohalikke valimisi oktoobris 2017 ei ole mulle ega valitsusele laekunud ühtegi taotlust ei elanikelt, ei küladelt, ei mingitelt territooriumiosadelt selline muudatus algatada. Eesti territooriumi haldusjaotuse seadus sätestab tõesti võimaluse, et valitsus algatab territooriumiosa üleandmise menetluse ehk nagu te oma küsimuses märkisite, piiride muutmise. Samas on territooriumiosa üleandmine kohaliku omavalitsuse volikogu otsustuspädevuses. Kindlasti tuleb arvestada kohaliku omavalitsuse volikogu, kohaliku esindusorgani otsustuspädevust juhtida kohalikku elu ning teha selleks konkreetseid otsuseid. Sellesama seaduse § 8 regulatsiooni kohaselt valitsuse algatatud haldusüksuse piiride muutmise menetlus raugeb, kui kohaliku omavalitsuse üksuse volikogu või volikogud on sellele vastu. Ma rõhutan, et see on kohaliku elu küsimus.
Ma tean, et neid probleeme on. Kui ma olen mööda Eestit käinud, siis on mõnel pool endiselt püstitatud küsimus, kas ei peaks kuidagi sekkuma. Minu selge soovitus on olnud, et kõigepealt tuleks seda teha kohalikul tasemel. Nagu te teate, on seaduse järgi võimalik vähemalt 1%-l hääleõiguslikest elanikest selline muudatus algatada ja volikogu peab seda kindlasti arutama. Volikogu saab seda ka ise teha. Nagu arupärimise esitaja mainis, selle on praegu algatanud Tori Vallavolikogu. Kuhu see jõuab, ei oska öelda. Kindlasti peab arvestama seda, et tegu ei ole väga kerge ühepäevaotsusega. Külade ühe omavalitsuse koosseisust teise arvamisel ei ole tegemist pelgalt mingi territooriumiosa arvamisega teise omavalitsuse haldusterritooriumi hulka. Konkreetse territooriumiosaga seonduvad üldjuhul ka mitmesugused varalised kohustused, maksulaekumised, eelarvetulud, õigusaktides sätestatud nõuded. Lihtsamalt öeldes: selle peab korralikult läbi analüüsima, arvestama ka mõjusid, mis tulenevad omavalitsuste õigusaktide kohaselt, ja samamoodi tuleb mõelda tulubaasile, mis konkreetses omavalitsuses ju muutub.
Haldusreformi käigus külade ehk territooriumiosade üleandmisest ühest omavalitsusest teise võib tuua mitmeid häid näiteid. Volikogud leppisid kohapeal kokku Palupera valla ligi poolte külade ülemineku Otepää valda, Võtikvere küla ülemineku Mustjõe valda ning Järvselja ja Rõka küla ülemineku Kastre valda Tartumaal. Kokku läks teise omavalitsusse 26 küla. Seega võib järeldada, et kohapeal on võimalik üleminek teha, kui selleks on olemas mõlema omavalitsuse volikogu tõsine soov. Nii et kui minult on küsitud, mis nüüd peaks tegema, siis ma esimese vastusena olen ikka öelnud, et algatus tuleks teha kohapeal, ja viidanud ka sellele, et võib-olla suhtutakse väiksemates omavalitsustes haldusterritoriaalsesse reformi valuliselt. Seda ütles ka arupärijate esindaja, rääkides teatud territooriumiosadest. Aga nüüd on need omavalitsused suuremad. Ja minu arust see Tori valla ja Pärnu näide tõestab, et seda küsimust ollakse valmis arutama. Kui enne oli nagu tõrge, et ei tohi ja ei saa, siis nüüd kindlasti asja arutatakse. Ma väga loodan, et seda tehakse põhjalikult, hinnatakse võimalikke tagajärgi, hinnatakse, mida tuleks selles protsessis teha. Ning seda saab ikkagi teha ainult kohapeal. Ma arvan, et valitsus ei peakski iga kord sekkuma.
Mis puutub tulevikku, siis kui need probleemid jäävad õhku, siis tuleb hinnata, kas valitsuselt peab tulema mingi algatus, kas seadusandjalt peab tulema mingi algatus, et need probleemid kuidagi teisiti lahendada. Samas, kui 2017. aastal omavalitsuste liitude ja õiguskantsleri esindajate osalusel seda küsimust arutati, siis leiti, et tegelikult ei tohiks Vabariigi Valitsus kohaliku elu otsustesse nii radikaalsel moel sekkuda. See oleks kohaliku omavalitsuse autonoomia tõsine riive, vähemalt tavaolukorras. Jah, reformiaegne olukord oli veidi teine ja tehti teatud erandid, aga kuigi palju neid ei olnud. Setumaal liideti üks territooriumiosa ja Kohtla-Järve linna kaks osa liideti Vaivara vallaga. Need olid konkreetsed otsused.
Kolmas küsimus: "Kuidas hindate Pärnumaal kujunenud haldusstruktuuri, kus Pärnu linna kontaktpiirkonda kuuluvad asustusüksused liideti Tori vallaga ning linna koosseisu kuuluvad kümnete kilomeetrite kaugusel asuvad maapiirkonnad?" Sauga, Tori ja Are vald ning Sindi linn tegid otsuse ühineda haldusreformi volikogude algatatud etapis ehk siis 2016. aasta lõpuks. Volikogude algatatud etapis ehk kuni 1. jaanuarini 2017 toimusid ühinemised kohalike omavalitsuste algatusel ja valitud partneritega ning valitsus nendesse kokkulepetesse ei sekkunud. Siin on viidatud, et üks on vald ja teine

on linn. Neil on Eesti omavalitsussüsteemis samad õigused ja kohustused, haldusüksuse liigist nõuded ega ootused omavalitsusele ei sõltu. Põhireegel oli, et kui vabatahtliku ühinemise etapil vallad leppisid ise omavahel kokku, siis valitsus ei sekkunud. Ma tean küll, et korraldati ka rahvaküsitlusi ja rahvas polnud mõnes endises vallas teatud osade saatusega rahul, aga nii nagu seadus ütles, esmane otsus, kellega ühinetakse, oli ikkagi volikogude käes. Kui seda vabatahtlikult tehti, siis valitsus ei sekkunud.
Neljas küsimus: "Milline on lahendus, kui mitme asustusüksuse põhjendatud soov muuta omavalitsuslikku kuuluvust on vastuolus volikogu enamuse tahtega? Millega õigustate elanike soovide ja igapäevase elukorralduse ignoreerimist? Mida tuleb sel juhul teha?" Nagu ma juba mitu korda olen öelnud, praeguse seaduse järgi on territooriumiosa üleandmine endiselt volikogu otsustuspädevuses. Ka siis, kui valitsus algatab sellise muudatuse, tehakse lõplik otsus ikka volikogus. See on nii praeguse seaduse järgi. Kas seda on vaja muuta, ei oska öelda. Seda tuleb arutada.
Nagu ma ütlesin, ühtegi ametlikku taotlust mõne küla või territooriumiosa omavalitsuslikku kuuluvust muuta ei ole valitsusele ega riigihalduse ministrile laekunud. Kui neid tuleb ja kui on probleemid tekkinud, siis tuleb ka nendele otsa vaadata. Kõik oleneb konkreetsest juhtumist, millised on territooriumiosad ja kuidas käituvad kohalikud volikogud, kuidas nad menetlevad selliseid taotlusi. Ja siis peab juba hindama, kas on vaja sellesse sekkuda või mitte. Esialgu ma arvan küll, et võiks otsused jätta kohalikule tasandile. Ka õiguskantsleri büroo esindajad on öelnud, et kui valitsus mingit sellist muudatust soovib teha, siis võib tegu olla tõsise sekkumisega kohalikku otsustusõigusesse. Kui kohapeal volikogu otsustab, et me ei soovi sellist lahendust, aga valitsus ilmutab end mingi kõrgema jõuna ja ütleb, et teeme ikkagi – ma lihtsalt kirjeldan lihtsustatult skeemi –, siis võib üles kerkida küsimus omavalitsuse autonoomia riivest. Ning siis on juba põhiseaduse asjatundjate, juristide asi vaielda, kas niisugune riive on aktsepteeritav, kas seda võib seaduses ka lubada. See on lühidalt kõik teie küsimustele vastuseks.

15:27 Esimees Eiki Nestor
Küsimused ministrile. Külliki Kübarsepp, palun!

15:27 Külliki Kübarsepp
Aitäh, hea esimees! Hea minister! Ma joonistasin väikese skeemi, kui sa kirjeldasid vastuseid andes, kuidas meil on seadustes reguleeritud kohalike omavalitsuste ja riigi vahelised suhted. Valitsus lähtub praegu sellest, mida kohalik omavalitsus soovib. Samas on meil inimene, kelle jaoks on riik ja kohalik omavalitsus loodud, kaitseta. Kui me räägime näiteks kodanikualgatustest või rahvaküsitlustest, mida ka Tori valla inimesed väga loodavad läbi viia, siis nemad on nõrgemal poolel. Neil puudub kaitsemehhanism, mis peaks tagama, et rahvaküsitlus seob kohalikku omavalitsust. Kas te ei näe selles õiguste riivet, et inimesed on oma tahteavalduses kaitseta?

15:28 Riigihalduse minister Jaak Aab
Tänan, see on oluline küsimus. Kindlasti peab elanik olema kaitstud, aga nii nagu meil on riigi tasandil esindusdemokraatia, on meil ka kohaliku omavalitsuse tasandil esindusdemokraatia. Ainuke demokraatlik esindusorgan on volikogu, kellel on küllaltki suur otsustusõigus. Kuidas tagada elanike õigused ja kui suure arvu elanike õigused tuleb tagada? Praegu on seaduses sätestatud, et vähemalt 1% elanikke saab teha sellise algatuse ja seda peab vähemalt arutama. Rahvaküsitluse tulemusi ei ole kohustuslik arvestada. Ei olnud ka haldusreformi raames kohustuslik arvestada rahvaküsitluse tulemustega. Praegu on küll probleem selles, et kui selline algatus tehakse, siis volikogu peab seda menetlema. Tori Vallavolikogu otsustas, et need läbirääkimised algatatakse, aga tegelikult võinuks teha ka teistsuguse otsuse. Volikogu võib kolme kuu jooksul otsustada, et me ikkagi ei hakka läbi rääkima. Jah, siin tuleb mõelda, kelle huve tuleb ikkagi kaitsta – kas mingi elanikegrupi huvi kaalub üles demokraatlikult valitud volikogu otsustusõiguse? See ongi raske küsimus ja mina ei oska sellele lõplikku vastust anda.
Nagu ma ütlesin, momendil ühtegi ametlikku taotlust ei ole. Kui need probleemid tekivad, siis tuleb olukorda hinnata. Järvamaal, ma tean, on selline küsimus üleval, samuti praeguse Setomaa valla piirides teatud külades ja siis veel seesama Pärnu juhtum. Rohkemaid ma momendil ei tea.
Ma olen kõigile soovitanud asi ise ära otsustada ja kui kohapeal küsimus ei lahene, vaat siis peavad nii valitsus kui ka Riigikogu mõtlema, kas muuta seadust või mingit muud regulatsiooni. Õiguskantsler on viidanud ja see on ka määruses kirjas, et kui hakatakse rahva arvamust välja selgitama, siis kindlasti

tuleb seda teha rahvaküsitluse vormis. Varem võis rahva arvamuse välja selgitada niimoodi, et kutsuti linnukese pärast kokku külakoosolek, kohale tuli viis inimest ja pärast öeldi, et rahva arvamus on välja selgitatud. Praegu on selgelt ka Vabariigi Valitsuse määruses kirjas, et rahva arvamus selgitatakse välja rahvaküsitluse abil. Aga see tulemus ei ole volikogule siduv, seda ma tunnistan.

15:30 Esimees Eiki Nestor
Helmen Kütt, palun!

15:30 Helmen Kütt
Tänan, austatud eesistuja! Lugupeetud minister! Ma loodan, et teie ka endise sotsiaalministrina olete seda silmas pidanud, et on vaja teha analüüs või tellida küsitlus, kuidas on uutes omavalitsustes lood sotsiaalteenustega, kui hea on sotsiaalhoolekande seaduses nimetatud 13 teenuse kättesaadavus. Praegu siiski sõltub teenuse saamise võimalus väga tihti elukohast. Selline küsitlus on hästi oluline. Te võite lühidalt vastata kas jah või ei, kas seda plaanitakse uurida. Probleem puudutab ikkagi väga-väga paljusid inimesi, kes loodavad suuremate omavalitsuste korral paremaid sotsiaalteenuseid saama hakata.

15:31 Riigihalduse minister Jaak Aab
Tänan, jälle aktuaalne küsimus! Jah, seda metoodikat me koostame. Tegelikult peaks see analüüs olema läbi viidud selle aasta jooksul, nii et metoodika peaks valmis saama esimesel poolaastal. Selle kohta on ettepanekuid tehtud. Soovitakse hinnata kõiki põhilisi avalikke teenuseid, mida omavalitsus pakub, ja nende hulgas on kindlasti sotsiaalteenused. Ma jään praegu võlgu vastuse, kas seal on hõlmatud kõik 13 põhiteenust või on tehtud mingi valik. See on veel lahtine. Aga võtan seda arvesse ja kindlasti küsin ametnike käest.

15:32 Esimees Eiki Nestor
Andres Herkel, palun!

15:32 Andres Herkel
Aitäh, härra esimees! Austatud minister! Te ütlesite oma vastuses, et see ei ole lihtne otsus, kui seda tuleb nüüd tegema hakata. Ometigi toimus haldusterritoriaalse reformi käigus, nagu te osutasite, 26 küla üleminek ja enamik neist üsna rahulike läbirääkimiste tulemusena. Võib-olla kõige kuulsam näide on endise Puka valla külade jagunemine, aga seegi lõpuks lahenes, ehkki seal oli küsimus üsna teravalt üleval. Ja nüüd on üleval küsimused, mis varemgi teravad olid. Mul on säärane küsimus. Mis selle asja kõige keerulisemaks teeb? Kas te näete selle taga mingisuguseid rahalisi nõudeid, mingisuguseid laene, mis on antud omavalitsuste teatud osadele? Ja kui näete, siis kuidas on kõige mõistlikum need lahendada?

15:32 Riigihalduse minister Jaak Aab
Tänan küsimuse eest! Ma ühes vastuses tõesti viitasin, et see protsess ei ole nii lihtne, et üks päev otsustame ja järgmine päev on juba see territooriumiosa teise omavalitsusse liikunud. Kindlasti peavad need omavalitsused konkreetse olukorra läbi analüüsima. Nagu ma viitasin, tegemist on ju omavalitsuse eelarvega, tulubaasiga, teenustega. Võib-olla on teatud õigusaktid omavalitsustes erinevad, vastu võetud erinevate tingimustega. Ka vabatahtliku ühinemise puhul pidid kõik oma korrad – nt sotsiaalteenuste pakkumise korrad ning hariduslike teenuste pakkumise korrad – ühtlustama. Nii et see töö tuleb kindlasti ära teha.
On hea, et Tori vald – räägin jälle sellest konkreetsest juhtumist – ning minu teada ka Pärnu linn jõudis nüüd vähemalt linnapea isikus vastata, et nad kindlasti on nõus läbi rääkima ning selle käigus kõik need asjaolud välja selgitama. Tuleb ära teha eeltöö selgitamaks, kuidas ühe territooriumiosa liikumine mõjub – kuidas see mõjub omavalitsuste rahakotile, õigusaktidele ja muule. Kui see töö on tehtud, siis läheb kõik vähem valulikult. Ning nagu ma ütlesin, kui selliseid probleeme kerkib ja need ei saa lahendust kohapeal, siis tähendab see nii valitsusele kui Riigikogule küsimust, kas sellistes olukordades peab midagi erakorralist ette võtma. Aga ma rääkisin ka õiguslikust vaidlusest, suurest küsimusest, mis siis üles kerkib. Sellele tuleb vastata.

15:34 Esimees Eiki Nestor
Urve Tiidus, palun!

15:34 Urve Tiidus
Aitäh, juhataja! Lugupeetud minister! Oma sissejuhatavas jutus te mainisite, et haldusreformi kohta koostatakse üks kogumik. Ärge pange pahaks, mul lipsas see vist kõrvust mööda, aga mind huvitab, kui mahukas see tuleb, millal seda lugeda saab ja võib-olla ka, kes seda koostab. See on kahtlemata huvitav materjal nii ajaloo seisukohalt kui ka praeguste inimeste jaoks.

15:35 Riigihalduse minister Jaak Aab
Tänan küsimast! On moodustatud selle kogumiku toimetuskolleegium. Selle kokkupanemist juhib Sulev Valner, kes on Rahandusministeeriumi ametnik, aga eelmises elus olnud ajakirjanik, nagu me teame. Ta osales väga aktiivselt ka ise haldusreformi protsessis – nii ametnikuna kui ka eksperdina komisjonides. See kogumik tuleb päris mahukas, ma ei oska küll lehekülgede arvu öelda ja ma ei ole ka viimaseid uudiseid kuulnud. Tean, et toimetuskolleegium on koos käinud ning põhimõtteliselt on enam-vähem kokku lepitud autorite ring, kelle käest need artiklid tellitakse. Minu soov oli, et sinna kindlasti jõuaks ka nende artikleid, kes on olnud kriitilised – kõik peab olema tasakaalus. Kui me räägime ainult nendest, kes osalesid ja eksperdikomisjonides olid, siis tihtipeale olid need inimesed, kes seda reformi vedasid. Aga mõne teadlase kõrvalpilk või mõni kriitiline omavalitsusjuhi pilk tuleb ka kasuks. Need arvamused peaks samuti sinna kogumikku jõudma. Aga see protsess käib. Ma usun, et kogumik valmib veel sellel aastal, kuskil sügiseks – nii on vähemalt plaanitud.

15:36 Esimees Eiki Nestor
Krista Aru, palun!

15:36 Krista Aru
Aitäh, härra juhataja! Austatud minister! Te nimetasite, et analüüs valmib ilmselt aasta teisel poolel koos põhjalikuma ülevaatega, kuidas kogu reform on läinud. Ka teie olete protsessis aktiivselt osalenud, jälginud Eesti eri piirkondi. Millised on teie jaoks praegu kolm põhilist küsimust, mis seoses kogu selle haldusterritoriaalse reformiga on tekkinud? Pean silmas kogu Eestimaad.

15:37 Riigihalduse minister Jaak Aab
Tänan küsimuse eest! Ma saan vaid hinnanguid anda ja tegu on tõesti minu isikliku arvamusega. Ma püstitasin selle küsimuse juba siis, kui kogu seda haldusreformi hakati programmeerima ja esimesed komisjonid-eksperdid käisid koos. See küsimus oli kriteeriumide valik. Ma ei taha anda sellist hinnangut, et midagi läks täiesti metsa. Ma niimoodi ei ütleks. Võib-olla elu teeb mingeid korrektsioone, võib-olla teatud kohtades toimuvad ka mingid vabatahtlikud nihked veel. Elu tavaliselt sunnib loogikat kasutama. Üks asi, mida ma olen jälginud ja mida ma olen ka Eesti piirkondades käies rõhutanud, on vajadus ääremaastumist vältida. Suuremate omavalitsuste sees ei tohi tekkida uusi ääremaid. Ütleme nii, et omavalitsuse keskus ei või sikutada kogu tekki enda peale.
Varasemate vabatahtlike ühinemiste puhul on olnud positiivseid näiteid, et kõik on hakanud paremini toimima, kuna on rohkem ressursse. Samas teatud kohtades on minu arust toimunud täiendav ääremaastumine. Ütleme nii, et üldise globaliseerumise ja linnastumise juures on piiride muutmine mõjunud mingile kohale hukatuslikult. Ma väga loodan, et seadus annab võimaluse, mitte ei kohusta vallas või linnas või külavanema või halduskogu tasandil anda otsustusõigust allapoole, kui seda soovitakse. Ma olen soojalt soovitanud uuele olukorrale otsa vaadata, et kõigi territooriumiosade, endiste valdade ja ka külade arvamus oleks teada kõigi oluliste otsuste tegemisel. Kui koostatakse eelarvet, koostatakse mingeid arengudokumente, siis on omavalitsuses eri osade esindajate kaasamine väga oluline. Areng ei tohi olla vaid omavalitsuse keskuse huvides. Ja see on tegelikult mõtteaine ka tulevikuks. Kui me vaatame esmaseid tulemusi, siis on selge, protsessi tuleks kindlasti seirata. Ma ei tea, kas peaks ka seadusi täiendama, et kõigi territooriumiosade arvamus oleks mitte ainult soovituslikult, vaid kuidagi jõulisemalt esindatud. See on kindlasti üks küsimus, mis jääb üles ja mida me ei lahenda tõenäoliselt lähiajal. See on kogu Eesti regionaalpoliitika küsimus niisamuti.

15:40 Esimees Eiki Nestor
Rohkem küsimusi ei ole. Aitäh, minister Jaak Aab! Avan läbirääkimised. Arupärijate nimel Andres Herkel, ole hea!

15:40 Andres Herkel
Austatud esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Austatud minister! Arupärijate nimel ma olen nende vastustega, mis minister Aab andis, filosoofilises plaanis päris rahul. Pean silmas suhtumist, kavatsusi, kuidas on mõistlik asju ajada ja mis järjekorras. Aga see ei tee olematuks tõsiasja, et haldusreformi algetapis jäeti lahendamata väga palju küsimusi, mida olnuks siis ehk lihtsam lahendada kui nüüd, mil me hakkame järelnoppimist ja vigade parandust tegema. Aga see sai alguse eelmiste ministrite ajal ja mõnes osas vist isegi eelmise valitsuse ajal.
Minister viitas siin ühele analüüsikogumikule. Ka mina olen kuulnud, et haldusreformi kohta on kavas teha üks analüüsikogumik ja väga meeldiv oligi ministri suust kuulda, et seal võiks kriitiline vaade ka esindatud olla. Ausalt öelda ma pakuksin siin nagu Raja Teele välja iseennast ehk Vabaerakonna panust. Me oleme Riigikogus tõstatanud erinevaid haldusreformi teemasid. Ma arvan, et eelmise aasta jooksul me esitasime siin ligemale 20 arupärimist. Me tõstsime üles piiride küsimusi, külade küsimusi, isegi nimede küsimusi. Pidades silmas Eesti osi, viitasime ebaloogilistele liitumistele. Me esitasime ka vähemalt kolm eelnõu, mille sisu oli ettepanek anda Vabariigi Valitsusele haldusreformi teostamisel enam pädevust.
Üks küsimus oli Setomaa valla küsimus ja see leidis ainsana lõpuks ka positiivse lahenduse: see tehti ära. Pakkusime ka erandite tegemist 5000 elaniku nõudes. Me olime seisukohal, et valitsus saanuks suurema pädevuse korral – vabandust, aga minister Reinsalu segab ministril kuulamast minu kõnet! – teha erandotsuseid, kui oli selgelt näha, et 5000 elaniku kriteerium ei tule täis juba reformi varasemal etapil. Ja siis veel seesama küladele sujuvama lahenduse leidmise küsimus. Kas Sauga puhul oli ikka vaja vastupidi haldusreformi Lääne-Eesti piirkondliku komisjoni seisukohale ja igasuguste analüüside järeldustele teha see ebaloogiline samm ja liigutada ta sinna Tori suunas?
Ma ühtpidi nõustun ministri väitega, et külade viimine ühest omavalitsusest teise eeldab läbirääkimisi ja see on ka omavalitsuse õiguste riive küsimus, kui emb-kumb omavalitsus ei taha mingisugusel põhjusel konkreetsest külast loobuda. Aga tegelikult oli kogu haldusterritoriaalne reform iseenesest üks suur riive. Tegu oli erandliku seisundiga, kus oli võimalik lahendada küsimusi teisel moel, kui neid tavaolukorras lahendatakse. Need lahtised augud, mida on tulnud pärast lappida, on minu meelest halvad ja need oleks saanud otsustada kiiremini. Praegu nende küsimuste tagantjärele lahendamine ei pruugi olla nii tõhus ega nii mõistetav. Kindlasti on kõik käinud väga aeglaselt, kindlasti on see tekitanud inimestele hästi palju probleeme ja kindlasti tõusetub nüüd rahulikus olukorras ka see õiguste riive küsimus.
Meie seisukoht on algusest peale olnud, et kui juba haldusreform ja haldusterritoriaalne reform on, siis pidanuks paljude küsimuste puhul Vabariigi Valitsus võtma rohkem vastutust, aga mitte laiutama käsi, et kohalikud otsustasid. Otsused tehti ju samal ajal kindlates raamides – 5000 elaniku nõue ja muud nõuded. Aitäh!

15:45 Esimees Eiki Nestor
Külliki Kübarsepp, palun!

15:45 Külliki Kübarsepp
Hea esimees! Aitäh ka minu poolt ministrile hinnanguliste vastuste eest! Aitäh, saadikud, kes te siin olete! Kui Vabaerakonna fraktsioon kaitses siin puldis külade enesemääramise eelnõu, siis endine saadik Sindist märkis, et te olete ju poole valinud. Mul ei jäänud üle muud kui vastata, et jah, me oleme tõesti poole valinud – me oleme valinud kodaniku poole. Miks me siin saalis üldse tööd teeme? Miks täitevvõim oma tööd teeb? Just selleks, et kodanikule, inimesele mõelda, et tal oleks hea, usaldusväärne suhe oma riigiga, oma valitsejatega nii riigi tasandil kui ka kohaliku omavalitsuse tasandil.
Haldusreformi seaduse valguses me ootasime eelkõige suhtumise muutust. Aga nagu minister ise ka rõhutas, see on ära jäänud, on olnud ainult piiride muutus ehk haldusterritoriaalne reform. Nüüd ma küsingi, millal siis see haldusreform tuleb. Millal me hakkame sisust rääkima? Minister ei taibanud sellele vastata. Võib-olla haldusreformi käigus ollakse avatud rääkima ka sellest, kuidas anda kohalikule inimesele rohkem siduvat õigust ja kohustust olla oma ettepanekute ja tegude puhul rohkem vastutaja

ja kuidas selle suurema vastutuse puhul kasutada ka suuremat õigust enda huvide eest seista.
Tihtilugu räägitakse, et jah, meil on kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse ehk lühidalt KOKS-i alusel õigus algatada ettepanekuid, kui vähemalt üks 1% elanikkonnast on nõus. Tihtilugu öeldakse aga, et see on tore õigus, aga kõik need bürokraatlikud nõuded, kuidas seda vormistada, kuidas seda kaitsta ja esitleda – see on meie jaoks liiga keerukas. Esimene küsimus ongi, kas me saame seda lihtsamaks teha. Kui inimestel on tekkinud idee või ettepanek, siis võiksid nad saada selle esitada lihtpöördumise vormis vajaliku arvu toetusallkirjadega näiteks Riigikogule. Paraku peab see eelnõu vormis olema ja kohalikul tasandil on seda natukene keerukas saavutada.
Teine küsimus, millele peaks mõtlema ka minister, on see, et tuleb teha erinevaid analüüse. Praegu käib suur vaidlus valitsus *versus* Tartu linn *versus* metsamajandajad. Aga kuidas me saame olla kindlad, et need analüüsid, mis tehakse, rahuldavad kõiki huvipooli? Minu küsimus on, kas ka kohalikel inimestel on ressursse tellida korralikke analüüse, et oleks võrdlusvõimalus, et inimestel oleks võimalus enda huvide eest seista.
Miks ma arvan, et me peame oma mõttetöös rohkem keskenduma inimesele? Ka minister osutas tähelepanu sellele, et haldusreform on esile kutsunud täiendava ääremaastumise. Meie peamine küsimus on, mida teha, et inimesed maal kindlasti edasi elaksid ja toimetaksid ning meie rahvast ja sugu edasi kannaksid. Võib-olla oleks lahendus see, kui me leiaks paindlikke valitsemisvorme, elukorraldusvorme, mis annaks rahvale võimaluse oma elu muuta, mitte ei sunniks inimesi lähtuma reeglitest, millest meie ise ka aru ei saa.
Seepärast me peamegi külade enesemääramise õigust käsitlema siin saalis ka arupärimisena, et anda inimestele lootus ja usk, et neist ka midagi sõltub. Praegu on neil tunne, et nad on riigi vastu jõuetud – "vastu" pole siin õige sõna –, et nad on jõuetud riigiga suhtlemisel, kohaliku võimuga suhtlemisel. Me peame nendest barjääridest üle saama. Aitäh!

15:50 Esimees Eiki Nestor
Riigikogu liikmed ei soovi enam läbi rääkida, minister ka ei soovi läbi rääkida. Selle päevakorrapunkti arutelu on lõppenud.

---

2. 15:50 Arupärimine tasuta riigi õigusabi korraldamise kohta (nr 417)

15:51 Esimees Eiki Nestor
Ja nüüd arupärimine, mille esitasid Monika Haukanõmm, Artur Talvik, Jüri Adams, Krista Aru, Andres Herkel, Andres Ammas ja Ain Lutsepp. Arupärijate nimel Monika Haukanõmm, palun!

15:51 Monika Haukanõmm
Härra juhataja! Hea minister! Head rahvasaadikud! Vabaerakonna seitse saadikut andsid 15. veebruaril üle arupärimise justiitsminister Urmas Reinsalule tasuta riigi õigusabi korraldamise kohta.
Veidi selle arupärimise taustast. Meie arupärimine tulenes sellest, et 4. veebruaril rääkis Siiri Ottender-Paasma saates "Aktuaalne kaamera. Nädal" loo sellest, kuidas ehitusvaldkonna pankrotimeistrist sai riigi partner õigusabi vallas. Justiitsministeeriumi lepingupartneri ehk tasuta õigusabi pakkuva Eesti Õigusbüroo juhil Artur Fjodorovil on võlgu ligi viis miljonit eurot ning tema võlausaldajad ei mõista riigi otsust suunata rohkem kui kaks miljonit eurot – kolme aasta jooksul, olgu täpsustuseks öeldud – võlgades ettevõtja kätte. Justiitsministeerium aga on teenusega rahul. Sellest "Aktuaalse kaamera" käsitlusest jäi väga kahetsusväärne pilt riigi asjaajamisest ning selline käitumine on tekitanud hämmeldust ka mitmetes õigusabi pakkuvates professionaalides.
Kogu see protsess käivitus justkui turbokiirusel või turbomenetlusega: 2016. aasta detsembris võtsime meie siin Riigikogu saalis vastu riigi õigusabi seaduse. Ning 36 kalendripäeva pärast seda oli justiitsminister jõudnud välja anda määruse, kinnitada tasuta õigusabi osutamise konkursi tingimused ja läbi viia konkursi. 36 kalendripäeva hiljem oligi ka nn konkurss läbi viidud! See kõik toimus nii kiiresti, et küllap tekitas see väga paljudes teenusepakkujates hämmingut ja paratamatult ka küsimuse, miks see säärasel moel on tehtud.
Lisaks ütleb see määrus väga selgelt, et õigusabi osutaval õigusnõustajal peab olema omandatud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraad või sellele vastav kvalifikatsioon. Nendel

inimestel peab olema ka vajalik kogemus õigusalal. Nii tekitas väga suurt hämmeldust fakt – ja hästi oluline on see siinkohal välja tuua –, et õigusnõustamise konkursi võitnud firmadel Eesti Õigusbüroo ja Kivar & Partnerid OÜ polnud sel hetkel palgal ühtegi juristi. Riigi õigusabi korraldamisega seonduv jättis tunde, et see ei vasta heale haldustavale, ning on tekkinud kahtlus, kas riigi huvid on ikka kaitstud. Tahaks väga kuulda ka seda, miks ministeerium ei viinud nii suure mahuga teenusepakkumise puhul läbi riigihanget, vaid eelistas avalikku konkurssi.
Kõrvutades asjaomaseid numbreid, tegi mind murelikuks ka see, et ministeerium on loonud korra, mis võimaldab osutada teenust enam kui poolele miljonile Eesti elanikule. Me räägime siin tasuta õigusabist, milleks on ette nähtud 760 000 eurot aastas. Kui teha selline meelevaldne jagamistehe, siis tuleb välja, et see teeb 1,52 eurot inimese kohta. Samamoodi on mõistetamatu, miks peab riik toetama selle teenusega isikuid, kelle sissetulek on ligi 1,5-kordne statistiline keskmine palk ehk siis 2018. aasta veebruaris 1803 eurot. Kas tõesti on Justiitsministeeriumi arvates ka 1800-eurose sissetulekuga inimesed need, kellele riik peab tasuta õigusabi andma? Kas nad on vähekindlustatud inimesed, kelle kohta käib põhiseaduse § 28, mis ütleb, et riik osutab abi inimestele, kes on puuduses? Niisuguseid küsimusi on meil veel ja me tahaksime neile täna vastuseid saada. Oleme vormistanud viis konkreetset küsimust. Aitäh!

15:56 Esimees Eiki Nestor

Arupärimisele peab vastama justiitsminister Urmas Reinsalu. Palun!

15:56 Justiitsminister Urmas Reinsalu

Lugupeetav Riigikogu esimees! Lugupeetavad arupärijad! Vastan arupärijate esitatud küsimustele. Esiteks: miks ei korraldatud riigihanget, vaid viidi läbi konkurss? Selle konkursi läbiviimine on reguleeritud riigi õigusabi seaduses ja selle alusel ministeerium viis läbi konkursi. Ma juhin tähelepanu, et ka riigihangete seadus näeb ette konkursi korraldamise, mitte riigihanke läbiviimise, sest tegemist ei ole tavapäraste teenuste osutamisega või kaupade tarnimisega. Aga see ei tähenda seda, et konkursi puhul ei ole seatud tingimusi ega kehti reeglid, mille alusel tuvastatakse konkursi võitja. Teiseks ei ole selle teenuse puhul tegemist mitte mingisuguse raha ettemaksmisega. Ministeerium tasub õigusnõustamise konkursi võitnud ühingule nende informatsiooni alusel konkreetse tegevuse eest. Konkursi eesmärk oli laiendada inimeste võimalusi saada kvaliteetset õigusnõustamist. Selle laiem alus on põhiseaduse §-s 14 kirjas olev põhimõte, et õiguste ja vabaduste tagamine on muu hulgas ka täidesaatva riigivõimu kohustus. Paraku peame kahtlemata möönma, et ka kõigi teiste põhiseaduses sätestatud õiguste realiseerimine võib paljudel juhtudel takerduda, kui inimestel ei ole adekvaatset ülevaadet oma õiguste iseloomust juriidilises tähenduses.
Teine küsimus: "Miks ei valmistanud ministeerium ette vastutustundliku konkursi tingimusi, mis võimaldanuks välistada õigusvaldkonnas tegutsemise taustata ja/või negatiivse ettevõtjakogemusega isikute osalemise suuremahulisel avalikul konkursil?" Ministeerium valmistas konkursi ette objektiivsetel tingimustel. Asjaomane määrus kannab nime "Üldise õigusnõustamise sihtgrupp ja õigusvaldkonnad ning selle nõustamise kättesaadavuse parandamiseks antava toetuse jagamise tingimused ja kord" ning selle eelnõu esitati arvamuse avaldamiseks 2016. aasta lõpul ka huvirühmadele. Eelnõu kohta ei esitatud arvamust, et konkurss pole objektiivne või on vastuolus õigusriigile omaste põhimõtetega. Konkursi tingimuste koostamine on avalik protsess ning ma rõhutan, et konkursi tingimused olid selgelt määratletud. Oli seitse põhitingimust, millised taotlused loetakse konkursile kvalifitseerunuks, ning lisaks oli selge loend tingimustest, mida komisjon peab taotluste hindamisel arvestama, enne kui langetab otsuse. Taotluste hindamisel võttis komisjon aluseks järgmised kriteeriumid: kohtumisega õigusnõustamise tunnitasu määr, telefoni teel juhendamise toetuse suurus kalendriaasta kohta, veebilehtede haldamise toetuse suurus kalendriaasta kohta, kohtumisega õigusnõustamise tundide koguarv kalendriaasta kohta, korraldatava õigusnõustamise teavitustöö ulatus ja selle mõjusus. Konkursi tingimustes oli ette nähtud nõue, et õigusnõustajatel oleks ette nähtud seaduses sätestatud kvalifikatsioon ja piisav kogemus. Komisjon hindas taotlusi nende kriteeriumide alusel ja andis oma punktid. Võitis taotlus, mille punktisumma oli kõige suurem. Ma tahan rõhutada, et konkursil oli võitnud Eesti Õigusbüroo kõrval ka kaastaotleja Kivar & Partnerid, kes on Eesti õigusteenuste turul tegutsenud juba üle kümne aasta.
Ma tahan esile tuua ka asjaolu, et konkursil osalenud taotleja Õigusteenuste Büroo vaidlustas halduskohtus konkursi tulemused. Otsusega, mis jõustus selle aasta veebruaris, jättis kohus kaebuse

rahuldamata. Kohus leidis, et avalikes huvides oli konkursi võimalikult kiire läbiviimine, et tagada abivajajatele pädev õigusnõustamise teenuse osutamine. Kohus sedastas, et ministeerium ei teinud kaalumisvigu ning konkurss oli õiguspärane.
Kindlasti on oluline, et maksumaksja vahendite kasutamisel on ette nähtud selged ja jäigad tingimused ning ka kontrolli kriteeriumid. Ministeerium on kontrollinud konkursi võitja tegevust nii enne kui pärast lepingu sõlmimist, ka teostab ta konkursi võitja tegevuse üle kontrolli, nagu ma rõhutasin, enne väljamaksete tegemist. Ministeerium on rakendanud kontrollimeetmeid, veendumaks, et konkursi võitja on abivajajatele õigusabi osutamise korraldamiseks valmis ning et taotluses toodud õigusnõustajad on reaalselt valmis õigusabi andma. Kõik, kes osalesid konkursil, pidid konkreetselt märkima, kes need võimalikud õigusnõustajad on, ja muidugi pidid nad vastama konkursitingimustest tulenevatele kompetentsinõuetele. Ministeeriumi ametnikud kontakteerusid kõigi õigusnõustajatega ja veendusid, et nad on valmis nõustamisprojektis osalema. Samuti tutvuti kõigi nõustajate õigusharidusdiplomitega, veendumaks, et nõustajatel on vajalik kvalifikatsioon. Pärast lepingu sõlmimist kontrolliti enne ettemaksu tegemist kuludokumente ja muid tõendeid, suheldi arveid väljastanud ettevõtete esindajatega, veendumaks, et konkursi võitja ka tegelikult käivitab õigusnõustamise teenuse. Järelevalvet konkursi võitja üle tehakse jooksvalt. Justiitsministeerium jälgib iga nädal veebinõustamise toimumist juristaitab.ee foorumis, muu hulgas kontrollitakse, kas esitatud küsimustele on vastatud õigel ajal ning kas küsimuste vastused on asjakohased.
Lisaks on Justiitsministeeriumil juurdepääs võitja kliendihaldusprogrammile, mille kaudu saab kontrollida teenuse osutamise fakti. Ministeerium kontrollib iga kuu pisteliselt kliendihaldusprogrammi järgi kandeid ning kontakteerub abivajajatega, selgitamaks välja kliendisuhte olemasolu ning ka abivajaja rahulolu. See on vajalik ka igakuise maksetaotluse kontrollimiseks. Vastuolude, puudulike või ebaõigete andmete korral on ministeeriumil õigus jätta toetus konkreetses osas andmata. Iga kuu helistatakse samuti järelevalve eesmärgil pisteliselt abisaajatele, küsitakse, kas nad on teenust saanud ning kas nad on jäänud rahule või mitte. Kõnedele on vastanud ja hinnangu andnud *ca* 800 klienti, kellest 90% oli teenusega rahul. Kui inimene, konkreetset teenust saanud isik, kaebab teenuse kvaliteedi või kättesaadavuse üle, siis juhitakse teenuse osutamise puudustele tähelepanu. Kui olukord ei parane, on ministeeriumil võimalik leping erakorraliselt üles öelda.
Kui need probleemid avalikkuses üles kerkisid, palusin ma ministeeriumi siseauditiosakonnal teha eraldi siseauditi selle kohta, kas ministeeriumi rakendatud kontrollimeetmetest piisab, et veenduda toetuse sihtotstarbelises kasutamises, või tuleks neid täiendada. Siseauditi hinnang oli, et ministeeriumis rakendatud kontrollimeetmed toimivad ning viidatud asjaolusid kontrolli käigus ei tuvastanud. Ma soovisin nimelt kontrollida informatsiooni, et selle teenuse osutamise eest väljamaksete puhul on otsekui seadust rikutud, näiteks on kuidagi jäetud makse maksmata. Midagi sellist ei tuvastatud. Õigusnõustajad ei ole mitte toetust saava ettevõtte töötajad, vaid osutavad õigusnõustamise teenust käsunduslepingute alusel. Oluline on see, et käsunduslepinguid sõlminud ettevõtete puhul ei ole tegemist mitte töötasu arvestamise maksustamisega, vaid arvete alusel teenuse müügiga. Kõikide arvestatud tasude kohta on toetuse saajad koostanud ja kinnitanud Maksu- ja Tolliametile saadetavad maksudeklaratsioonid.
Kolmas küsimus on taotlejale esitatavate kriteeriumite seadmise nõude täitmise kohta. Võin kinnitada, et riigi õigusabi seadusest tulenev taotlejale esitatavate kriteeriumite nõue on täidetud. Taotlus peab sisaldama andmeid 14 kriteeriumile vastamise kohta. Ma ei hakka neid ükshaaval ette lugema, aga sellekohases määruses on need ära toodud. Ministeeriumi konkursikomisjon veendus võitja eeldatavas võimekuses pakkuda õigusnõu taotluse alusel, mis ta konkursile esitas. Nagu ma rõhutasin, kontrolliti ka taotluses kirjas olevate koostöös kasutatavate juristide kvalifikatsiooni.
On küsimus ka selle kohta, kas tasuta riigi õigusabi on korraldatud ühtlaselt üle terve Eesti ja kas Narva ning Jõhvi elanikel on ligipääs teenusele. See teenus käivitus 19. aprillil läinud aastal. Abivajajaid oli selle aasta 19. märtsi seisuga kogunenud üle 7300, iga nädal lisandub umbes 200 klienti. Keskmiselt kulub ühe isiku õigusnõustamise peale umbes poolteist tundi. Juristaitab.ee veebilehe kaudu sai läinud aastal oma küsimusele vastuse üle 500 inimese. Õigusabi osutatakse füüsilistele isikutele kõigis juriidilistes küsimustes ja kõikides vormides: andes konsultatsiooni kas telefoni teel või kontoris, nii veebifoorumis kui ka e-kirja teel. Olulise probleemina on inimesed juhtinud tähelepanu vajadusele anda abi dokumentide koostamisel. Kui me koostasime 2015. aastal analüüsi võimalikest tulevastest riigi õigusabi mudelitest, siis otsustasimegi, et abi antakse ka dokumentide koostamisel: lepingud, nõudekirjad, kirjadele vastamine, samuti asjaajamine ametiasutustes. Kogu see töö on korraldatud

ühtlaselt üle Eesti, sh Narvas ja Jõhvis. Tasuta õigusabi pakutakse järgmistes kohtades: Tallinn, Tartu, Narva, Pärnu, Rakvere, Viljandi, Võru, Jõgeva, Kuressaare, Paide, Valga, Jõhvi, Haapsalu, Kärdla ja Põlva. Kokku osutati alates läinud aasta aprillist kuni aasta lõpuni õigusabi 5179 inimesele.
Neljas küsimus on, millistele kriteeriumidele ja põhjendustele tuginedes on Justiitsministeerium teenuse sihtgrupi töötasu kriteeriumiks kehtestanud sellise määra nagu 1,5-kordne statistiline keskmine töötasu. See arvestuslik eeldus põhines sellel, et maksimaalselt on võimalik neid vahendeid kasutada siis, kui tunnihinne on selline. Aastaeelarve tänavuseks aastaks on 760 000 eurot ja kahtlemata tuleb tegutseda selle summa piires. Maksimaalne vajadus peaks olema 20 000 nõustatavat inimest aastas. Esimesse, n-ö käivitamise aastasse jäi sisuliselt kolm kvartalit ja tegelikult oli abisaajate hulk umbes 5000. Vastavalt sellele oli välja makstud summa – ma rõhutan, et välja maksti raha alles pärast seda, kui oli teenust osutatud – veidi üle 200 000 euro. Need kriteeriumid peaksid jääma sellesse rahalisse vahemikku, mis riigieelarves maksimaalselt sellele nõustamisprojektile on ette nähtud.
Milline oli ministeeriumi analüüs ja millised põhjendused? 2015. aastal viidi ministeeriumis läbi riigi õigusabi mudelite analüüs. Üldine järeldus oli, et suur osa elanikkonnast jääb mitmesugustel põhjustel õigusabita. Ma tahan rõhutada, et tegemist ei ole meie lähtekohalt mitte põhiseadusest tuleneva kohustusega anda riigi abi vaesuse korral ehk siis sotsiaalabiga, see on õigusriigis lihtsalt eeldus inimeste muude õiguste realiseerimiseks. Seetõttu pidas ministeerium mõistlikuks kehtestada kõrgem piir: konkreetselt on maksimummäär, nagu te ütlesite, 1803-eurone brutokuutasu. Tõsi on ka see, et kui ma küsisin ministeeriumilt informatsiooni nende klientide brutokuutasu kohta, siis sain vastuse, et see jääb märgatavalt alla selle maksimumi.
Ma tahan öelda, et selle teenuse juurutamine on minu arvates olnud mõistlik – on õige pakkuda inimestele õigusnõu saamise võimalust. Konkreetsed tingimused pandi kehtiva seaduse loogika alusel paika huvirühmadega kõike kooskõlastades. Nüüd on seoses konkreetse isikuga ilmnenud teatud asjaolud, aga tema väljavalimine ei johtunud kindlasti mingist minu soosivast seisukohast. Ma veel kord rõhutan, et konkursil osalenutest tulid võitjaks kaks äriühingut ja ühel äriühingul, Kivar & Partnerid, on rohkem kui kümneaastane õigusnõustamise kogemus. Ja konkreetseid inimesi, keda nad konkursi läbiviimise käigus nimetasid kui õigusnõustamises osalejaid, ministeerium kontrollis. Aitäh!

16:11 Esimees Eiki Nestor
Küsimused ministrile. Külliki Kübarsepp, palun!

16:11 Külliki Kübarsepp
Aitäh, hea esimees! Hea minister! Küsimusi oleks mitmesuguseid, aga küsin järgmist. Ma saan aru, et Justiitsministeerium on lepingu sõlminud vahendusfirmaga, kes on õigusabi pakkujatest n-ö müügivõrgustiku moodustanud. Te ütlesite ka seda, et 2,2 miljonit ei ole kohe sellele vahendusfirma pangakontole kantud. Minu küsimus on: kui suure osa sellest summast on riik teenuse osutamise eest sellele firmale või nendele firmadele üle kandnud? Ja te ütlesite, et 90% teenuse saajatest oli rahul ja 10% ei olnud. Kas siis selle 10% puhul võib järeldada, et ka riik ei rahulda nende firmade n-ö eelarvetaotlust?

16:11 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Aitäh! Nagu ma ütlesin, 2017. aastal tehti väljamakseid suurusjärgus 260 000 eurot. Tahan veel kord rõhutada, et asi ei käi nii, et ministeerium kannab selle raha ühe või mitme aasta peale ette ära ja siis takkajärele kontrollib, kas midagi on tehtud. See süsteem töötab tagurpidi: nõustaja esitab oma aruanded, ministeerium kontrollib kõike ja pärast aruande kontrollimist tasub osutatud teenuste eest. Ja 90% inimestest on kindlasti rahul olnud. Võin ka öelda nõnda, et ülejäänud inimesed, need 10% märkisid vastuses, et nad on kas enam-vähem rahul või teenus oli veel pooleli ning ei osatud hinnangut anda. Aga teatud osa oli selle 10% hulgas ka inimesi, kes olid teenuse suhtes kriitilised, ja sellisel juhul on ministeerium seda abi täiendavalt hinnanud. Kas ministeerium on mõne konkreetse nõustamise korral teinud ka ettepaneku või lihtsalt leidnud, et väljamakset võiks mitte teha, seda ma ei tea, aga ma ei välista seda. Et oma vastuses mitte ebatäpne olla, annan teile veidi hiljem ka sellekohase ülevaate.

16:13 Esimees Eiki Nestor
Monika Haukanõmm, palun!

16:13 Monika Haukanõmm
Tänan, härra juhataja! Hea minister! Aastaks on ette nähtud kuni 760 000 eurot. Te ütlesite, et esimesel aastal, käivitamise aastal tehti väljamakseid 260 000 euro ulatuses. Mul on niisugune küsimus. Kui eelmise aasta suvel käivitas Justiitsministeerium, võiks öelda, lausa massreklaami, et kutsuda inimesi üles seda teenust tarbima, siis ministeeriumi teavituses oli kirjas, et õigusabi osutatakse üle Eesti väheste eranditega kõikides kohtades ning seda kuni kohtuvälise menetluseni ja ka kohtuni. Aga vaadakem, kuidas seda rahastatakse: tegelikult on ainult esimesed kaks tundi inimesele tasuta, järgmised kolm tundi on juba 20 eurot tunnis ja kui läheb üle selle, siis peab inimene maksma täishinna. Mul on kaks küsimust. Millistes kohtades seda õigusabi ei osutata? Ning kas see on ikka tasuta õigusabi ja kas selle raha eest natuke liiga vähe ei tehta?

16:14 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Aitäh! Ega ma ei hakka salgama, et nende tingimuste paika panemisel oli selge, et mingite juhtumite korral võivad vaidlused olla väga keerukad ja nõuavad väga põhjalikku tegelemist. Sel põhjusel tuli teenuse osutamisel seada ajalised kriteeriumid. Tegelikkuses ongi nii, et kui inimene soovib konkreetse õigusnõustajaga nõu pidada kauem kui viis tundi, siis nende ülejäänud tundide eest tuleb tal maksta teenuse hinnakirja alusel. Eks ta siis tellib seda teenust vastavalt oma rahalistele võimalustele.
Nüüd, mis kohas õigusabi osutatakse. Ma tahan veel kord rõhutada, et need võimalused on päris head, kui inimene soovib nõustajaga füüsiliselt kokku saada. Ma lugesin teile selle nimekirja ette, see kõlab nagu mõne bändi suvetuuri tutvustus. Ma ei hakka neid linnanimesid uuesti kordama, kui tohib. Aga tõepoolest, seda nõu ei saa kõigis kohtades – kaugel sellest. Ilmselt kõigis asustusüksustes ei oleks see ka realistlik. Kui ma õigesti mäletan, siis selle kohtade loetelu koostamiseks tuli oluline sisend õiguskomisjonilt. Algselt oli meil lühem nimekiri, aga õiguskomisjoni liikmed pidasid vajalikuks, olgugi et see ei ole seaduses fikseeritud, lisada konkursi tingimustesse mõned täiendavad omavalitsused või asulad. Ja konsultatsiooni saab ju ka telefoni teel, veebifoorumis, e-kirja teel. Need nõuanded ei eelda üksnes füüsilist kontakti.
Kas see on mõistlik või mitte? Ma tahan rõhutada, et keskmine nõustamise aeg on olnud poolteist tundi. Samas on küllap olnud ka päris suurt kõikumist. Väga paljudel juhtudel selgitatakse inimesele õigusnõustamise käigus, et ta on oma õigustest valesti aru saanud. Tal ei pruugi mingit konkreetset õigust olla. Inimestel võib olla väga palju väär- või pettekujutelmi, mille tõttu nad võivad teha ratsionaalses mõttes valesid valikuid. Niisugused juhtumid võtavad kindlasti vähem aega. Keskmiselt on nõustamine kestnud poolteist tundi. Aga selle aasta teisel poolel me püüame õigusabi kättesaadavust põhjalikumalt analüüsida ja võimalusel tulevase konkursi raames tingimusi ka täiendada.

16:17 Esimees Eiki Nestor
Andres Herkel, palun!

16:17 Andres Herkel
Aitäh, härra esimees! Austatud minister! Ma pean tunnistama, et see tasuta teenuse pakkumine suuremale osale ühiskonnast – enamiku inimeste sissetulek jääb alla 1803-eurose määra – ja selle juurde veel suurejooneline analüüsi- ja kontrollimehhanism tekitab minus kõhedust. Seda enam, kui nüüd on väga üheselt selgunud, et väljavalitud teenuseosutajal on suur probleem hea nime ja mainega. Kas siin on tegu ka mingisuguse maailmavaatelise üksmeelega valitsuses? Üks erakond pakub tasuta ühistransporti ja tekitab kohmakaid skeeme, teie pakute enamikule ühiskonnast tasuta õigusabi ja see tundub ka niimoodi vinka-vonka lonkavat?

16:18 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Ei lonka, Andres, vinka-vonka. Ei ole hullu! Tegelikult, kui me võtame asja õiges perspektiivis, siis omaosalus on olemas. Omaosalus on olemas ja see ajaga kasvab. Ma arvan, et see omaosalus on kindlasti ka põhjendatud. Me võime kõrvale tuua analoogia teatud eriarstiteenustega, kus on ka omaosalus olemas. Kas või see, et inimene suhtub sellesse tõsiselt, tuleb õigel ajal kohale, saab aru, et tegemist on ikkagi suures osas maksumaksja rahaga tema õiguste kaitsel.
Kas see on ratsionaalne süsteem? Ehk on see liiga jäik? Vastupidi! Enne selle süsteemi rakendumist oli samuti õigusabile ette nähtud suurusjärgus 4 miljonit eurot. Ennekõike on see olnud mõeldud

kohtumenetlusteks ja see sissetuleku määr on olnud märkimisväärselt madalam, ütleme, vaesuspiiri lähedal. Kahtlemata on keeruline taotleda konkreetset advokaati kohtumenetluseks, on see siis kriminaalmenetlus või tsiviilhaldusmenetlus. See protsess, mis toimub kohtuniku määramise kaudu, on keeruline, olgugi et me oleme püüdnud ka seda blankettide ja taotlustega lihtsamaks teha. Siin on oluline see, et need õigusnõustajad abistavad inimesi taotluse esitamisel ka siis, kui inimene soovib kohtumenetlust. Ta peab muidugi vastama nendele kriteeriumitele.
Ma arvan, et see ei ole maailmavaateline küsimus parem- või vasakskaala mõttes, see on maailmavaateline küsimus, lähtudes õigusriigi skaalast. Tegelikkuses on inimeste põhiõiguste realiseerimise eeldus see, et inimesed on nendest õigustest teadlikud. See on eeldus! Mul jääb üle nentida, et kui üheksakümnendatel aastatel, toonases üleminekufaasis, kus väga palju uusi omandi- ja muid suhteid välja kujunes, oleks selline laiem õigusnõustamise teenus olemas olnud, oleks see kindlasti muutnud paljusid reformiotsuseid. See ei oleks neid küll valutumaks muutnud, aga ratsionaalsemaks küll.
Samasuguse iseloomuga teenuseid pakutakse ka teistes riikides. Meil tegelikult oli valik ees. 2015. aastal me analüüsisime ka Soome mudelit. Soomes on nii riigi kohtuliku esindamise kui ka õigusnõustamise süsteem üles ehitatud nõnda, et seal on sellised ametnikud võetud riigi palgale. Meil tuli teha ideoloogiline valik. Me leidsime, et parem lahendus on, kui riik tellib advokatuuri poolt õigusabi osutamist ja ka seda õigusnõustamist konkursi korras, lähtudes seadusega ette nähtud kohustusest. Me ei tahtnud selle teenuse pakkumiseks riigiametnike hulka kasvatada. Võimalik, et teatud lõks võinuks peituda ka olukorras, kui riigi käest leiba saav ametnik peaks kaitsema isikut olukorras, kus isik on esitanud kaebuse riigiasutuse vastu või siis on ise kriminaalmenetluse all, sest riik süüdistab teda. Nii et tegemist võiks olla vastandlike positsioonidega. Aga Soomes see mudel niisugune on.

16:22 Esimees Eiki Nestor
Krista Aru, palun!

16:22 Krista Aru
Aitäh, härra juhataja! Austatud minister! Te nimetasite, et teenust saanud klientidest on 12% olnud rahulolematud. Kas ministeerium on analüüsinud, mis nende rahulolematuse põhjus põhiliselt on? Ja kui teenusesaaja pole teenusega rahul, kas siis ministeerium on õiguskaitse osutajale siiski teenuse eest tasunud või on selleks puhuks mingisugune kaitsemehhanism välja töötatud? Palun selgitage kogu seda protseduuri!

16:23 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Jah, see kaitsemehhanism on olemas. Kui teenus ei vasta nõuetele või veelgi hullem, kui kõige drastilisemal juhul seda *de facto* ei olegi osutatud, siis loomulikult riik ei pea selle eest maksma. Üks asi on, et ministeerium tuvastab abi andmise. See on niisugune suure venna kontroll, millele Andres juhtis tähelepanu kui liiga suurele või, ütleme, majesteetlikule kontrollimehhanismile. Ühesõnaga kontrollitakse, kas konkreetne juhtum on aset leidnud, kas on toimunud näiteks isikute kohtumine. Teine asi on inimeste tunnetuslik rahulolu – kas nad tunnevad, et on saanud midagi vajalikku. Selle tunnetusliku rahulolu põhjal me saame teenusepakkujale ettekirjutusi teha.
Nüüd konkreetsed juhtumid, millistel asjaoludel ei olda õigusnõustamisega rahul. Seda küsis ka rahvaesindaja Kübarsepp. Et seadusandlikku kõrget koda mitte eksitada, annan sellest täpsema ülevaate pärast arupärimise lõppu.
Küll aga tahan öelda, et ega see kahtlemata kuidagi tore ei ole, et konkreetsel inimesel, kes seda teenust pakub, on niisugune maine. Ma kindlasti ei saa seda pidada asjaoluks, mille kohta saab öelda, et see on õudselt vahva. Kaugel sellest! Ma olen palunud järele uurida, kas seda inimest, kes on ühe äriühingu korraldaja, on karistatud kriminaalkorras kuritegude eest või on talle kohtus peale pandud tsiviilõiguslikud piirangud, ärikeeld või mingi muu majandustegevuse keeld. Vastus on olnud eitav. See, kas peaks tulevikus konkursside korraldamisel ja hangete läbiviimisel rakendama täiendavaid kriteeriume usaldusväärsuse ja läbipaistvuse tagamiseks, on minu arvates tõsisema debati teema. Ma kindlasti ei välista seda.
Samas me peame aru saama, et tegemist ei ole riigivõimu teostamisega, sellega, et me oleme võtnud riigiasutusse tööle mingisuguse halva reputatsiooniga inimese. Meil on kaks äriühingut, kes osutavad õigusteenust, kuna nad vastasid nõutud kriteeriumidele. Tegu on ühe inimese maine probleemidega.

Ma mõistan nende inimeste inimlikku pahameelt, kes mõtlevad, kuidas riik saab sellist suhet luua. Ainukene selgitus hetkel saabki olla see, et tegemist ei ole mingisuguse riigi antava soodustuse või tunnustusega. Selle projekti puhul on tegemist tõsiasjaga, et äriühingutele makstakse raha teenuse osutamise eest. Samamoodi käib teenuse eest maksmine mingisuguse kinnisasja rajamise või mõne muu objekti puhul.

16:26 Esimees Eiki Nestor
Andres Ammas, palun!

16:26 Andres Ammas
Aitäh, lugupeetav eesistuja! Lugupeetav minister! Palun, kas te saaksite veel täpsustada, kui suure osa sellest osutatavast teenusest moodustavad n-ö näost näkku kohtumised, kui suure osa, ma ei tea, meilivestlused, kui suure osa telefonivestlused? Ja kui palju on niisuguseid – ma ei tea, kas ma kasutan õigeid termineid – ühekordseid juhtumeid ja kui palju jätkuarutelusid või jätkunõustamisi?

16:27 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Aitäh niisuguse väga professionaalse küsimuse eest! See on kindlasti õigustatud. Ma võin öelda, et tõepoolest see nn kataloog on mitmekesine. Lõviosa õigusnõustamisest moodustavad näost näkku kohtumised. Veebinõustamise puhul on kohustus saata inimesele vastus viie tööpäeva jooksul. See on siis kirja teel nõuanne. Telefoni teel juhendamine peab olema tagatud tööpäeviti kella 9–17 kahele abivajajale samaaegselt ja ühele abivajajale maksimaalselt 30 minuti jooksul. Kuidas need juhtumid täpselt jagunevad, selle kohta on ministeeriumil kindlasti väga detailne ülevaade olemas ja selle ma hea meelega rahvaesindajale edastan. Ei ole mingisugust saladust selles, kuidas see toimub. Aga et mitte olla üldistuses ebatäpne, esitan ma konkreetsed andmed, kuidas anti läinud aastal õigusnõu rohkem kui 5000 inimesele: kes on saanud abi nõuandjaga füüsiliselt kokku saades ja kui paljudele anti abi veebi teel ja telefoni teel. Selle vastuse saadan täiendavalt. Kindlasti on teenuse osutajal kohustus seda arvet pidada ja ministeeriumil hoolsuskohustus seda ülevaadet omada.

16:29 Esimees Eiki Nestor
Rohkem ministrile küsimusi ei ole. Läbirääkimised. Arupärijate nimel Monika Haukanõmm, palun!

16:29 Monika Haukanõmm
Härra juhataja! Hea minister! Head rahvasaadikud! Peab tunnistama, et nüüd ma alustan lausega, mis siin saalis nii mõnigi kord kõlab. Justkui päris palju oli juttu, aga kui mõelda, kas me saime kõigest väga täpselt aru ja saime vastused oma küsimustele, siis on tahtmine öelda, et ega vist ei saanud. No kas või viimane küsimus: küsiti proportsioonide kohta, kui palju on nn näost näkku nõustamist, kui palju veebis ja kui palju telefoni teel. Kahjuks minister ei osanud seda öelda, vastas vaid, et kataloog on mitmekesine. Minus tekitab küsimuse järgmine asi. Teenuse nimetus on tasuta riigi õigusabi ja kui vaadata, millist informatsiooni pakub Justiitsministeerium või mida on leida juristaitab.ee koduleheküljelt, siis võib jääda mulje, et tegemist on tasuta kvaliteetse ja kiire õigusabiga. Miks? Sest selleks, et üldse õigusabi saada, peab inimene ennast registreerima Eesti Õigusbüroo kliendiks. See registreerimine maksab viis eurot. Selle raha eest saab kaks tundi õigusnõustamist. Edasi tuleb aga maksta järgmise kolme tunni eest 20 eurot tunnis. Ja alates viiendast tunnist tuleb maksta nn täishinda, mida riik ei kompenseeri. Kui mõelda sellele, millisel moel ja millistel juhtudel seda õigusabi osutatakse – ja seda tehakse kuni kohtuasjadeni välja –, siis tundub riigi abi suhteliselt pisku.
Minister ütles, et eelmisel aastal osutati teenust või tasuti teenuste eest umbes 260 000 eurot. Samas oli võimalik kasutada teenust kuni 760 000 euro eest. Seega jäi eelmisel aastal kasutamata umbes 500 000 eurot. Ma arvan, et on õigustatud küsimus, kas konkursi võitnud teenusepakkujal ikka on olemas oskused, pädevus ja võimekus anda kvaliteetset õigusabi üle terve Eesti. Nagu minister ka ütles, tegelikult ei ole võimalik saada nn näost näkku teenust igal pool Eestis, see võimalus on vaid valitud kohtades. Loomulikult võib öelda, et on olemas telefon ja on ka e-teenus võimalik, aga nii mõnigi kord on suhteliselt keeruline või ka võimatu saada head nõu e-kirja abil. Samuti tasub mõelda, et kui 12% teenuse saanutest ütleb, et nad ei ole sellega rahul, siis kas tegemist on kvaliteetse abiga. Jällegi kuulsime ministri vastusest, et järelevalvet teostatakse iga päev, regulaarselt. Ma küll kahtlen, kas

ametnikud suudavad järjepidevalt ja süsteemselt eri infokandjatelt jälgida, kas õigusabi on kvaliteetne või mitte.
Paratamatult jääb pärast tänast arutelu tunne, et tegemist ei ole väga hästi läbi mõeldud teenuse osutamisega. Tahaks isegi öelda, et tasuta riigi õigusabi korraldusest on saanud nagu kvaliteetse õigusabi farss. See ei tundu õiglane ega õige, kuigi peaks olema mõlemat. Aitäh!

16:34 Esimees Eiki Nestor
Andres Herkel, palun!

16:34 Andres Herkel
Austatud esimees! Mul on sõnavõtt kohalt, kuna Monika Haukanõmm kirjeldas probleemi olemuse juba suuresti ära. Kuulanud kogu seda keskustelu, arvan ma, et rõhutada on ilmselt vaja väga lihtsaid printsiipe. Kõigepealt, ühiskonna kõige kaitsetum osa loomulikult vajab tasuta õigusabi, vajab niisugust teenust. Selle vastu ma ei vaidle kindlasti. Aga sissetuleku piir 1803 eurot tundub olevat ebaratsionaalne. Kindlasti tuleb tagada teenusepakkuja hea maine. Selle möödapanekuga on Justiitsministeerium kogu seda protsessi ja teenust kui niisugust naeruvääristanud ja see on kahetsusväärne. Kolmandaks, minister osutas siin Soome mudelile. Muidugi ma ei oska päriselt järeldada, kuidas see seal toimub, aga kindlasti tekib selle peale mõte, et tegelikult riigiametnikud peavadki kodanikele elementaarset nõu andma. Kas see peaks tähendama seda, et tasuta õigusabi andjad on riigi palgal ja kedagi tuleb juurde värvata, siin ma vastaksin pigem ei. Aga kui me suudaksime ministeeriumides lõpetada niisugused asendustegevused nagu see lõputa kontroll kas või sedaviisi organiseeritud õigusabi üle, siis võib-olla leiaks sisemiste reservide arvelt ressurssi, et anda inimestele elementaarset selget nõu. Aitäh!

16:35 Esimees Eiki Nestor
Kas Riigikogu liikmetel ei ole rohkem kõnesoovi. Minister? Palun Urmas Reinsalu läbirääkimistele!

16:36 Justiitsminister Urmas Reinsalu
Aitäh arupärijatele niisuguste asjalike märkuste eest! Soomes on see üles ehitatud nõnda, et sisuliselt on olemas avalikud või riigi õigusabibürood, kus töötavad riigi palgal olevad inimesed. Meie analoogia võiks siis olla n-ö riigiadvokaadid, kes on riigi palgal ja annavad nõu nii kohtumenetluses kui ka muud nõustavat õigusabi. Nende professionaalne tegevus seisneb ainult selles õigusnõustamises, mingeid muid riigivalitsemise ülesandeid nad ei täida.
Nüüd selle abi maksumusest: ühekordne omaosalus 5 eurot, kaks tundi tasuta nõu ja järgmise kolme tunni puhul on omaosaluse määr 50% 40-eurosest määrast. Noh, 2015. aastal oli advokaaditeenuse keskmine tunnitasu 130 eurot pluss käibemaks. Ma arvan, et kui klient saab kaks tundi nõu 5-eurose n-ö visiiditasu eest, siis see on nendele inimestele väga oluline vahe võrreldes sellega, mis on õigusnõustamise turuhind.
Kõlama jäi ka küsimus, et nõu saab vaid valitud kohtades, kas seda nimekirja võiks pikendada. Ma kuulasin seda ettepanekut tähelepanelikult ja loodan, et keegi arupärimise esitajatest teeb oma ettepaneku. Kindlasti me analüüsime seda, kuidas need kohad üle Eesti paikneda võiks.
Räägiti ka murest, et osa rahast jäi kasutamata. Ma ei suhtu sellesse nii fatalistlikult, et on väga hull, kui me püstitatud eesmärgini ei jõudnud. See ei ole nagu pensionide väljamaksmine – et kõik, kes on õigustatud pensioni saama, peavad selle raha saama. Loomulikult on korralagedus, kui mitte kõik 300 000 vanaduspensionärist ei ole pensioni kätte saanud, on mingi segadus. See on ikkagi inimeste subjektiivne õigus. Küll peab riik oma hoolduskohustust selles mõttes täitma, et inimesed peavad sellest õigusest teadlikud olema. Kas nad seda kasutavad või mitte, kas nad eelistavad ise seadusi lugeda, eelistavad kasutada turul tegutsevaid õigusnõustajaid, see on loomulikult nende vaba otsus. Keegi siin kedagi piirata ei saa. Aga kindlasti on oluline, et inimesed oleksid informeeritud.
Veel toodi esile küsimus, kas õigusnõu kvaliteediga on probleeme. Vahest võiks selle teenuse asendada sellega, et ministeeriumid või muud riigiasutused hakkaksid inimestele õigusnõu pakkuma? Ma olen sada protsenti seda meelt, et kui esitatud on selgitustaotlusi, siis tuleb neile anda sisuline vastus. Olen püüdnud Justiitsministeeriumis seda joont hoida ja julgustanud ametnikke seda tegema. Ei tohi anda formaalset vastust, et teil pole alust seda nõuda, ja kogu lugu. Tuleb püüda inimesele tema õigusposition kirjeldada. Siin aga jooksebki õigusnõustamise ja mingisuguse muu nõustamise väga

selge kutsetöö ja sõltumatuse piir. Riigiasutused või riigiametnikud, ükskõik mis nende põhiroll ka pole, ei saa võtta juriskonsuldi või õigusnõuniku rolli. Nad ütlevad inimesele, et üks või teine käitumisjoonis oleks tema olukorras ratsionaalne. Õigusnõustaja saab inimesele tutvustada erinevaid valikuid, inimene langetab valiku ise. Ma arvan, et seda vahet tuleb ikkagi hoida, mitte seda piiri hägustada. Riigiasutused ei saa muutuda õigusnõustajateks, soovitades, kas üks või teine käitumisjoonis on õige või mitte. Küll aga peavad nad andma informatsiooni eri valikute kohta. Ma seda hoiakut täiesti toetan.
Nii et ma väga tänan selle arupärimise eest! Oli see ju ka võimalus õigusnõustamise projekti populariseerida,. Aga kui nüüd kõneleda kvaliteedist – mitmes küsimuses seati teenuse kvaliteet küsimärgi alla, uuriti, kas kvaliteet on kehva, äkki võib saada mitteasjakohast õigusnõu – siis ma kinnitan, et ministeeriumis on täielik ülevaade eri teenuseliikide kohta olemas. Esitan selle informatsiooni kindlasti ka arupärijatele. Mis puutub kvaliteedimõõdikutesse, siis neil inimestel ei ole ju juriidilisi teadmisi, et seda abi hinnata, aga ma loen seda vähemalt rahuldavaks, kui jutt on 90%-lisest rahulolust. Aitäh!

16:41 Esimees Eiki Nestor
Lõpetan selle päevakorrapunkti arutelu.

---

3. 16:41 Vaba mikrofon

16:41 Esimees Eiki Nestor
Vaba mikrofon. Kohtume homme. Head õhtut! Meeldivat tööpäeva jätku!

Istungi lõpp kell 16.41.